

Utbildningssektionen
Christin Appel

Utbildningsdepartementet

Samhället mot skolattacker (SOU 2023:28)

Sammanfattning

- SKR avstyrker utredningens förslag om att det nationella centrumet mot våldsbejakande extremism (CVE) ska ge operativt stöd i individärenden.
- SKR delar utredningens bedömning att det redan i stor utsträckning finns etablerade samverkansformer på lokal nivå som kan vara lämpliga för att hantera ärenden om oro för skolattacker.
- SKR delar inte utredningens bedömning om att den centrala stödfunktion som föreslås ska bistå lokala samverkansorgan eller enskilda lokala aktörer i individärenden som gäller oro för en skolattack.
- SKR delar inte utredningens bedömning om att det finns skäl att överväga om CVE ska organiseras som en egen myndighet.
- SKR delar utredningens bedömning att Skolverket, CVE och Specialpedagogiska skolmyndigheten ska få i uppdrag att ta fram ett metodstöd för skolväsendets förebyggande arbete mot skolattacker. SKR anser dock att det är Skolverket som bör samordna uppdraget.
- Utredningen lämnar ett antal förslag och bedömningar som är en följd av förslaget som innebär att CVE ska ge stöd i individärenden. Då SKR avstyrker detta förslag avstyrks även följdförslagen kopplat till att CVE bör bli en egen myndighet.

Allmänna synpunkter

SKR delar utredningens bild av att det finns behov av en tydlig plan för arbetet med att förebygga skolattacker. Det är dock viktigt att inte se detta som en fristående del i arbetet med att främja en trygg och säker miljö för alla, utan som ett led i ett bredare arbete. Det förebyggande arbetet mot skolattacker behöver vara en fördjupning av ordinarie samverkan kring individer som det finns oro kring, oavsett vad oron gäller. Det är samma aktörer som berörs, skolan, socialtjänsten och polisen. För att skolattacker effektivt ska kunna förebyggas behöver alla skolor ha en bra samverkan med övriga samverkanspartners, då ökar chansen för att en elev med ökad fascination för våld eller extremistmiljöer upptäcks.

SKR anser att det är mest resurseffektivt och ändamålsenligt att bygga på den lokala samverkan som redan finns, varpå utredningens huvudförslag; att Centret för våldsbejakande extremism (CVE) ska bli en egen myndighet och framöver arbeta med individärenden, avstyrks. SKR anser vidare att chansen är större att genom samverkan, tillit och förståelse upptäcka elever som riskerar att begå en skolattack och tillsammans förhindra detta.

SKR menar att arbetet med att motverka skolattacker kan delas in i tre olika faser. I det följande tydliggörs dessa faser. De två första faserna blir likartade oavsett orsaken till oron för eleven och det är viktigt att frågor om skolattacker ligger i linje med det övriga arbetet. Dessa delar är, det allmänna förebyggande, det brottsförebyggande och det akuta arbetet.

Det allmänna förebyggande arbetet är när skolan inte vet vad oron kan komma att leda till. Skolan gör då en orosanmälan till socialtjänsten för eventuella insatser i syfte att stärka eleven i förhållande till oron. Samtidigt fortsätter skolan att arbeta främjande och stärkande i sin verksamhet för eleven.

Det brottsförebyggande arbete är när oron är mer specifikt inriktad mot brott inklusive skolattacker. Eleven "läcker" om skolattacker, dras till vapen och våld och andra varningssignaler kanske också uppmärksammas. Skolan gör då orosanmälan till socialtjänsten, där oron, eller den eskalerade oron tydligt beskrivs. Skolan kan även kontakta polisen för att rådfråga och berätta om sin oro. Polisen kan upprätta ett tips eller anse att det finns grund att upprätta en anmälan. Om skolan bedömer att det finns en misstanke om att ett brott kan komma att begås behöver skolan direkt göra en anmälan till polisen. Om anmälan upprättas och eleven är skäligen misstänkt för brott informerar polisen socialtjänsten om den upprättade polisanmälan.

Vid akut oro; om det finns en mer specifik och akut oro för en skolattack är det primärt skolan och polisen som är inblandade. Det är att anse som en

avvikelse i vardagen, och det behövs rutiner för att hantera, en säker och lokal process. En etablerad lokal samverkan som används löpande innebär att när skolan larmar om sin akuta oro kommer polisen kunna bedöma och agera utifrån en stabil grund. Polisen hanterar i sin organisation tips från olika delar av samhället, har en ständig omvärldsbevakning och bedriver underrättelseverksamhet. De har också verktyg att kontrollera om det finns annan information kring eleven som kan vara av intresse. Beroende på hur akut situationen är, sker denna inhämtning av information löpande med att en operativ insats påbörjas.

Det är angeläget att ha med sig vikten av en stabil och välfungerande lokal samverkan. Den är grunden för hur skolattacker kan förebyggas. I de fall det går att få samtycke från individens vårdnadshavare vid tidig oro eller mer akut oro kan berörda myndigheter och aktörer samlas och bygga en gemensam lägesbild i syfte att göra rätt insatser, från rätt aktör i rätt ordning. I ett akut skede, pågående skolattack, är det polisens arbete som styr arbetet och övriga myndigheter, skolpersonal och elever behöver följa deras instruktioner.

7.5 Etablerade samverkansformer kan vara lämpliga för hantering av oro för skolattacker

Utredningens bedömning: Det finns redan i stor utsträckning etablerade samverkansformer på lokal nivå som kan vara lämpliga för att hantera ärenden om oro för skolattacker. Åtgärder för att detaljreglera en samverkansstruktur i samtliga kommuner bör inte vidtas i syfte att enbart hantera skolattacker. Utredningen avser att återkomma i slutbetänkandet med överväganden i frågan om operativ samverkan i individärenden, i ett bredare perspektiv.

SKR delar utredningens bedömning om att det redan i stor utsträckning finns etablerade samverkansformer och att åtgärder för att detaljreglera en samverkansstruktur i samtliga kommuner inte bör vidtas i syfte att enbart hantera skolattacker.

Det pågår många olika insatser för att bygga upp det brottsförebyggande arbetet lokalt. Utredningen konstaterar att det i stor utsträckning redan idag finns fungerande samverkansformer på individnivå och att arbetet mot skolattacker bör organiseras inom ramen för dessa.

Idag arbetar cirka 100 kommuner med Sociala insatsgrupper (SIG) och cirka 150 kommuner med samverkan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF). Det finns en väl etablerad nationell samordning för detta arbete där

Socialstyrelsen, Polisen, Brottsförebyggande rådet (Brå), Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och SKR ingår.

Strukturerade riskbedömningar är ett framgångsrikt sätt att arbeta på, för att kunna göra en sällning. Polisen bör kunna bistå med bedömningar av individer kopplat till risk för brott. Det är också viktigt att se över vilket stöd som finns av sammanställd information kopplat till normbrytande beteenden, riskbeteenden osv. Utredningen tar exempelvis upp två olika hotbedömningsinstrument som skulle kunna ses över utifrån svensk kontext av exempelvis Skolverket och sedan göras tillgängliga för skolor i landet.

För att nå en strukturerad samverkan på individnivå lokalt menar SKR också att det krävs en förändring av sekretesslagstiftningen. Alla inblandade myndigheter och aktörer behöver kunna dela den information som finns kring en individ. Det måste finnas tillit till varandras förmåga att utföra sitt uppdrag och en möjlighet att hjälpa varandra genom att bidra med den kunskap och information man har.

7.6 En central stödfunktion kan bidra på lokal nivå

Utredningens bedömning: Det finns behov av en central stödfunktion som kan bistå lokala samverkansorgan eller enskilda lokala aktörer i individärenden som gäller oro för en skolattack.

SKR delar inte utredningens bedömning. Den viktigaste uppgiften för en central stödfunktion är att bistå i förebyggande arbete på generell nivå exempelvis genom oidentifierade individärenden och forskning. SKR anser att stöd i operativa individärenden bör ske via den lokala polissamverkan.

Polisen ingår redan i en lokal samverkan och har möjlighet att ge operativt stöd i individärenden. Polisen har det operativa ansvaret för skolattacker även i ett tidigt skede, tillgång till och möjlighet att inhämta befintlig information löpande samt ansvar för utredningar av ärenden och därmed den högsta befintliga kunskapen som finns tillgänglig inom ämnesområdet.

Att inrätta en central stödfunktion hos en myndighet som inte är expertmyndighet för någon av de inblandade aktörernas verksamhetsområden ger heller inte förmodligen den effekt som

eftersträvas. Oro för skolattacker är ett av flera områden i skolans breda uppdrag. Det kan också vara svårt att skilja ut just den oro som gäller skolattacker ur den oro som kan finnas generellt.

7.6.4 CVE:s möjligheter att ge operativt stöd i individärenden behöver förbättras

Utredningens bedömning: Det nationella centrumet mot våldsbejakande extremism ska kunna ge ett operativt stöd i individärenden. Detta förutsätter att centrumets möjligheter att behandla personuppgifter ses över och att det finns tillämpliga sekretessbestämmelser.

7.6.5 Uppdraget ska regleras i förordning

Utredningens förslag: Förordningen (2016:1201) med instruktion för Brottsförebyggande rådet ska innehålla en särskild bestämmelse som reglerar uppdraget för stödverksamheten hos det nationella centrumet mot våldsbejakande extremism. Centrumet ska ge stöd i individärenden till kommuner, myndigheter och andra aktörer som i sin verksamhet hanterar oro för att en eller flera individer ska genomföra en skolattack.

SKR delar inte utredningens bedömning att CVE:s möjligheter att ge operativt stöd i individärenden behöver förbättras och avstyrker utredningens förslag att uppdraget ska regleras i förordning. SKR anser att det är att rikta resurser på ett icke optimalt sätt. CVE:s expertkunskap bör användas till att höja den generella kompetensen kring våldsbejakande extremism över landet på ett strukturerat sätt till exempel genom webbutbildningar som kan nå många, metodstöd, skriftliga erfarenhetsberättelser och genom att diskutera ärenden utan att röja individens identitet. SKR menar att utredningens bedömning och förslag innebär en risk för dubbla spår och fördröjning i akuta ärenden.

Resurserna bör riktas mot en stabil lokal samverkan i det förebyggande arbetet där tydliga uppdrag till respektive aktör behöver finnas för en fungerande samverkan. Det finns etablerade samverkansformer i Sverige för arbetet med barn och unga i riskzon som behöver värnas, förstärkas och fördjupas. Dessa samverkansformer har tagit många år att bygga upp, vilket understryker vikten av att arbetet bedrivs uthålligt och långsiktigt.

I ärenden av akut oro, där man tror att en individ planerar eller är på väg att utföra en skolattack är skolan och polisen primära aktörer. Det som behövs i den lokala samverkan här är exempelvis att det finns en upparbetade samverkan, kontaktuppgifter, en gemensam syn på hur polisen kommer agera vid en attack och hur skolan ska agera för att bistå. Polisen har det operativa ansvaret för reducerande åtgärder i tidiga skeden och bedömer vad som är lämpliga åtgärder. Polisen har också det operativa ansvaret för att hantera pågående dödligt våld och har utarbetade strategier för detta.

I detta sammanhang vill också SKR lyfta att även utan ett nytt uppdrag till CVE krävs förändringar av sekretesslagstiftningen, så att samtliga berörda kan dela den information de har på individnivå tidigt i det förebyggande arbetet. För bästa effekt behövs individerna nås tidigt, ju tidigare desto bättre. Att polisen också ingår i den lokala samverkan är avgörande för möjligheten att få det brottsförebyggande perspektivet i det operativa arbetet och för att tillse att även polisen är uppdaterad kring de individer det finns oro kring lokalt.

7.6.6 CVE bör bli en egen myndighet

Utredningens bedömning: Det finns skäl att överväga om CVE ska organiseras som en egen myndighet.

SKR delar inte utredningens bedömning. Utredningen menar att CVE bör bli en egen myndighet av integritetsskyddsskäl och att man skulle, om förslagen genomförs, kunna hantera individärenden. Då SKR avstyrker detta förslag avstyrks även följdförslag kopplat till CVE som egen myndighet.

CVE är i dag en del av Brottsförebyggande rådet (Brå) som är en stabil central stödfunktion för kommuner kopplat till brottsförebyggande frågor, normbrytande beteende och kriminalitet. Brå har en rad stödmaterial inom området riktade till skolan utifrån ett bredare perspektiv.

Våldsbejakande extremism är i hög grad ett viktigt område där kunskapen behöver höjas och forskning genomföras i bred omfattning. Brå har ett väl etablerat arbete med att samla information, forska, fördela stöd och på andra sätt stödja kommuner i deras uppdrag och det utförs utifrån strategiskt perspektiv med god framförhållning. Att CVE även fortsättningsvis är en del av Brå är positivt då de kan använda de av Brå upparbetade strukturerna för att stötta skolan med sin expertkunskap.

7.8 Tre myndigheter ska få i uppdrag att ta fram ett metodstöd för skolväsendets förebyggande arbete mot skolattacker

Utredningens förslag: Det nationella centrumet mot våldsbejakande extremism, Statens skolverk och Specialpedagogiska skolmyndigheten ska få i uppdrag att ta fram ett metodstöd för skolväsendets förebyggande arbete mot skolattacker.

SKR delar utredningens förslag. SKR anser dock att Skolverket bör vara samordnande myndighet då kunskapen om skolans verksamhet är avgörande för att stödet ska vara användbart i en skolkontext.

SKR menar att det är viktigt att hålla ihop det samlade stödet till skolorna från staten, metodstödet behöver därför ligga i linje med andra stödmaterial som skolmyndigheterna har och tar fram. Bakgrunden till en skolattack kan handla om olika saker, det kan därför vara rimligt att rikta in metodstödet på det bredare brottsförebyggande arbete, särskilt i ljuset av att skolattacker är väldigt allvarliga men också väldigt ovanliga och inte alltid handlar om våldsbejakande extremism.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande